

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКИХ БІЗНЕС СТРУКТУР НА СПІЛЬНОМУ РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Цевух С.М.,

*к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ВНЗ “Університет економіки та права «КРОК»”, м. Київ, Україна,*

e-mail: LanaTS@krok.edu.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5940-0365>

Для України важливість розвитку експортного потенціалу пов'язана з особливостями перехідного періоду, коли в умовах затяжного скорочення економічної активності і скорочення попиту на внутрішньому ринку експорт виступав в якості стимулюючого фактору, що перешкоджав кризовому розвитку подій.

За роки незалежності в Україні сформувалась експортно-орієнтована модель економіки. При цьому використання експортного потенціалу України є базовим чинником та головною передумовою для розвитку національної економіки та забезпечення зростання ВВП.

Слід зазначити, що експортний потенціал країни як багаторівнева категорія, що охоплює суб'єктів усіх рівнів, зокрема підприємство, галузь або вид діяльності, регіон всередині країни, національна економіка, реалізується за рахунок розвитку зовнішньої торгівлі, перш за все, експорту [10].

Серед головних чинників розвитку зовнішньої торгівлі України на сьогодні слід виокреми наступні:

- продовження конфлікту на Донбасі, де розміщені експортно-орієнтовані стратегічні об'єкти металургійної, вугільної промисловості та машинобудування України;

- припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення залізничними та автомобільними шляхами у межах Донецької та Луганської областей;

- погіршення відносин з РФ як одного з головних торговельних партнерів України, зокрема продовження торговельної війни, заборона транзиту територією РФ товарів українського походження до третіх країн;

- суттєва волатильність кон'юнктури світових ринків на певну продукцію українського експорту, зокрема на залізну руду, що призводить до різноспрямованих тенденцій розвитку експорту продукції металургійного комплексу та товарів суміжних і пов'язаних галузей економіки;

- значна сировинна спрямованість українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішніх ринків збуту робить їх дуже вразливими від цінових коливань, що, в свою чергу, негативно впливає на обсяг відповідних валютних надходжень;

- системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання);

- пандемія корона-вірусу, що негативно впливає на світовий попит на товари та послуги на міжнародних ринках, що, в свою чергу, призведе до падіння обсягів міжнародної торгівлі та, відповідно, матиме негативні наслідки

для експортно-орієнтованої економіки України.

У 2019 році загальний експорт товарів та послуг склав 41,7% ВВП або 64,1 млрд. доларів США (за даними Держкомстату). При цьому частка експорту товарів становить 78%, а на експорт послуг припадає 22%.

Протягом останніх років український експорт демонструє зміни в географічній структурі через відповідне зменшення орієнтованості України на ринки країн СНД за тенденції збільшення відповідної частки ЄС. Так, зокрема, у 2019 р. частка експорту українських товарів на ринки СНД становила 19,5% за загальної тенденції її зменшення в загальному обсязі експорту порівняно з 34,5% відповідно у 2008 р. Водночас на країни ЄС припадає 40,1% українського експорту за результатами 2019 р. за тенденції її зростання з 25,9% у 2008 р., в тому числі завдяки отриманих Україною автономних торгових преференцій в рамках Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка почала діяти з 01.01.2016 р.

За даними Держкомстату країни ЄС(28) залишаються найбільшими торговельними партнерами України. Питома вага цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України за підсумками 2019 року становила 40,1% (рис. 1).

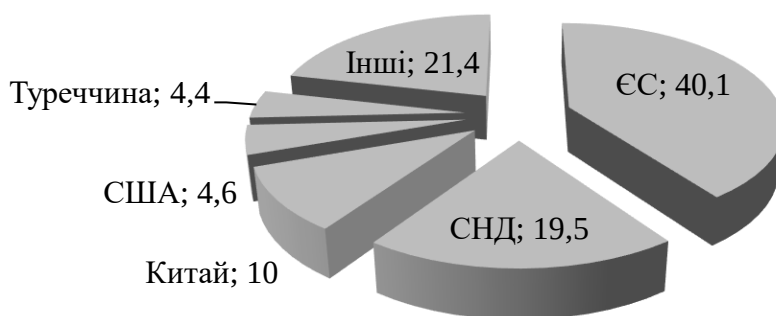

Рис. 1. Частка окремих країн в зовнішньоторговельному обороті товарами та послугами України у 2019 році

Джерело: складено автором за [3]

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з країнами ЄС(28) у 2019 році збільшився на 6,5% (на 3,2 млрд дол.) і склав 52,9 млрд дол. Експорт товарів і послуг до ЄС (28) збільшився на 4,6% (на 1,1 млрд дол.) і становив 24,2 млрд дол. Імпорт товарів і послуг збільшився на 8,2% (на 2,2 млрд дол.) і склав 28,7 млрд дол. Сальдо торгівлі товарами та послугами з країнами ЄС(28) склалося негативним у сумі 4,6 млрд дол. та погіршилось на 1,1 млрд дол. відносно 2018 року.

Зовнішньоторговельний оборот товарів з країнами ЄС (28) збільшився на 5,5% (на 2,4 млрд дол.) і склав 45,8 млрд дол. Експорт товарів до країн ЄС (28) зріс на 2,9% (на 593,7 млн дол.) і становив 20,8 млрд дол. Імпорт товарів збільшився на 7,7% (на 1,8 млрд дол.) і склав 25,0 млрд дол. Сальдо торгівлі товарами з країнами ЄС (28) склалося негативним у сумі 4,3 млрд дол. та

погіршилось на 1,2 млрд дол. у порівнянні з 2018 роком.

При цьому, аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі товарами з ЄС відображає переважно зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу (див. табл.1) за загальної тенденції збільшення обсягів експорту сировинних та проміжних товарів з відносно низькою технологічною складовою та зростання обсягів імпорту з ЄС споживчих товарів. Збереження відповідних тенденцій, в свою чергу, призведе до подальшого зростання імпортозалежності України від товарів з ЄС.

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами України з ЄС-28

Роки	Експорт, млрд. дол. США	Імпорт, млрд. дол. США	Сальдо, млрд. дол. США
2010	13.0	19.1	-6.1
2011	17.9	25.8	-7.8
2012	17.0	26.2	-9.2
2013	16.7	27.0	-10.3
2014	17.0	21.0	-4.0
2015	13.0	15.3	-2.3
2016	13.5	17.1	-3.6
2017	17.5	20.8	-3.3
2018	20.2	23.2	-3.0
2019	20.7	25	-4.3

Джерело: складено автором за [3]

При цьому, на сьогодні внутрішній ринок ЄС є одним з найпривабливіших ринків світу.

На країни ЄС приходить 15% світового імпорту та експорту та 24% світового ВВП за даними СОТ. Внутрішній ринок ЄС охоплює 512 млн. потенційних споживачів з високим рівнем купівельної спроможності (середній показник ВВП на душу населення за даними Євростату становить 37 тис. дол. США). Водночас, внутрішній спільний ринок Євросоюзу вирізняється високим рівнем конкуренції та високим рівнем бар'єрів для доступу на відповідні ринки країн – членів ЄС.

Незважаючи на позицію ЄС щодо просування торгівельної лібералізації в рамках СОТ, структури ЄС послідовно захищають європейських товаровиробників від міжнародної конкуренції у рамках європейської системи нетарифного регулювання, зокрема технічного регулювання для промислової продукції та санітарного та фітосанітарного контролю для сільгосппродукції, також надання підтримки європейським виробникам, зокрема у рамках спільної сільськогосподарської політики ЄС.

Водночас, стимулювання розвитку українського експорту на ринки ЄС мають передбачати низку заходів як на рівні бізнес структур, так і на рівні

держави, що забезпечить ефективне просування національної продукції на ринок ЄС.

Так, зокрема, це передбачатиме як підвищення конкурентноздатності національної продукції, що експортується, з одного боку, а також забезпечення заходів з просування вітчизняної продукції на ринки ЄС- з іншого.

Забезпечення конкурентоздатності національної продукції на ринках ЄС передбачає забезпечення конкурентної ціни, а також якості існуючої продукції відповідно до системи регіональних стандартів ЄС, що вимагає від національних експортерів додаткових фінансових витрат на забезпечення української продукції вимогам ЄС в рамках відповідної сертифікації.

Крім того, для активного включення до глобальних ланцюгів доданої вартості необхідно змінити товарну структуру українського експорту і перейти на виробництво середньо- та високотехнологічної продукції. Наразі існує потреба в оновленні технологічних процесів на українських підприємствах з метою покращення позицій України на світових ринках наукомісткої та інноваційної продукції.

Таким чином забезпечення конкурентноздатності національних підприємств, які створюють основу для розвитку національного економічного потенціалу та експортного потенціалу як його невід'ємної складової в умовах поглиблення взаємозалежності національних економік під впливом процесів глобалізації, є системоутворюючим чинником трансформаційних процесів в Україні.

При цьому в якості головного чинника підвищення національної конкурентноспроможності в умовах посилення міжнародної конкуренції на світових ринках виступає процес постійних інновацій, що на сьогодні перетворились в головну рушійну силу національного економічного розвитку. Практичне застосування інновацій як кінцевий результат інноваційної діяльності втілюється у вигляді нового або вдосконаленого продукту, реалізованого на відповідних ринках, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності.

На основі досвіду глобальних економічних лідерів, зокрема США, ЄС, Японії можна констатувати ефективність функціонування єдиних інноваційних підприємницьких економік цих країн, заснованих на комплементарності малого, середнього та великого інноваційного бізнесу, що вимагає також заохочувальних механізмів та фінансової підтримки з боку держави.

Заходи з просування вітчизняної продукції на ринки ЄС потребують активної позиції держави з метою захисту інтересів національних товаровиробників на внутрішньому ринку ЄС, зокрема:

- відновлення діяльності торговельних представництв у складі посольств України та забезпечення встановлення продуктивних зв'язків з європейськими компаніями;

- зняття торговельних обмежень в рамках діючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, зокрема перегляд існуючих тарифних квот на продукцію українського походження, які не задовольняють інтереси українських експортерів

- запровадження практичних механізмів державної фінансової підтримки українських експортерів в рамках створеного експортно-кредитного агентства України (ЕКА) на основі досвіду провідних країн світу з метою збільшення обсягів експорту, в тому числі стимулювання експорту високотехнологічної продукції з високим рівнем доданої вартості, що передбачає зокрема:

- здійснення страхування зовнішньоекономічних договорів, надання експортних кредитів, а також здійснення страхування експортних ризиків;

- надання гарантій за зовнішньоекономічними договорами та гарантій банкам за експортними кредитами;

- надання гарантій з виконання зобов'язань національним експортерами під час участі в міжнародних тендерах;

- компенсація фінансових ресурсів зі сплати відсотків національними експортерами за наданими в комерційних банках експортними кредитами, а також надання експортних кредитів за пільговою процентною ставкою тощо.

Зазначені заходи мають забезпечити ефективний доступ національної продукції на ринки ЄС та сприятимуть покращенню експортного потенціалу, а також стійкому розвитку економіки України.

Список використаних джерел:

1. Галчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. Інноваційна стратегія українських реформ. Інноваційна стратегія реформ України. К.: Знання України, 2002. с. 109.
2. Геєць В. М. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільства та економіки України: V 3 т. Стратегічні виклики суспільства та економіки ХХІ століття в Україні: у 3-х т. / за ред. В. М. Геєць, В. П. Семиноженко, Є. Кваснюк. К.: Фенікс, 2007. - Вип. 3: Конкурентоспроможність економіки України. С. 126-127.
3. Кіндзерський В. Промисловий потенціал України: проблематика перспективних структурно-інноваційних трансформацій. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи інноваційних структурних перетворень. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2007 - С. 27-28.
4. Новицький В. Міжнародна економічна діагностика України: навч. посібн. Київ: Київський національний економічний університет, 2003. С. 507.
5. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблематика, механізація реалізації. К.: Наук. думка, 2003. С. 13-14.
6. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: Теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Київ: Київський національний економічний університет, 2007. с. 77.
7. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил та регіоналізм: підручник. 2-е вид. - К. Вікарій, 2002. - с. 295.
8. Циганкова Т. М. Міжнародний маркетинг: теоретичні моделі та бізнес - технологія: монографія. - Київ: Київський національний економічний університет, 2004. - С. 137-143.
9. Melnyk T. The export potential of Ukraine: the methodology of assessment and analysis. *International Economic Policy*. 2008. Iss. 1-2. С. 201-227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itrep_2008_1-2_11.